

ВІДГУК

офіційного опонента доктора філологічних наук, професора,
професора кафедри української лінгвістики і методики навчання

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Левченко Тетяни Миколаївни

про дисертацію

Андрухович Алли Анатоліївни

на тему:

«Лінгвокультурні параметри вербалізації концепту SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіадискурсі», яка подана до разової спеціалізованої вченої ради PhD Національної академії Служби безпеки України, що утворена на підставі рішення Вченої ради НА СБ України від 02 квітня 2026 року, для здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія

Динамічний розвиток української та європейської лінгвокультур першої третини ХХІ ст. позначений стрімкою трансформацією інформаційно-комунікаційного простору та новими геополітичними викликами. Особливо інтенсивно змінюється лексико-семантичний рівень мови, що постає як рефлексія на мілітаризацію сучасного суспільного дискурсу. Серед ключових чинників, що визначають вектори цих змін, вважаємо за доцільне виокремити переосмислення ролі Збройних Сил України у контексті європейської безпекової структури, медіатизацію військових конфліктів та їхнє активне висвітлення в цифровому середовищі, а також необхідність верифікації та уніфікації термінологічних одиниць у міжнародному науковому й інформаційному обміні.

Особливої гостроти та актуальності дослідженню додає повномасштабна агресія Росії проти України. Ця подія спровокувала радикальну ревізію мілітарної лексики в німецькомовних медіа та активізувала нові лінгвокультурні моделі вербалізації образу військового, дистанціюючи його від пацифістських конотацій минулих десятиліть. У цьому контексті, вивчення лінгвокультурних параметрів концепту SOLDAT (ВІЙСЬКОВИЙ) у німецькомовному медіадискурсі, дозволяє розкрити

особливості сприйняття військової ідентичності в сучасному демократичному суспільстві, що належить до найбільш перспективних завдань сучасної лінгвістики.

Актуальність обраної теми вмотивована як теоретичними міркуваннями – потребою системного аналізу специфіки вербалізації засадничих мілітарних концептів у зв'язку з радикальною зміною їхньої когнітивної та аксіологічної наповненості, так і прагматичними чинниками – можливістю застосування результатів у політичній лінгвістиці, перекладознавстві та стратегічних комунікацій. Послідовне окреслення етапів трансформації концепту SOLDAT (військовий) на кожному з рівнів аналізу вможливило комплексний опис типів змін під час його актуалізації в медіатекстах. Опертя на методи дискурс-аналізу та лінгвокультурології дало здобувачці змогу запропонувати власні шляхи розв'язання низки питань щодо еволюції мілітарної лексики в германістиці XXI ст. в умовах подолання традиційних пацифістських парадигм. Саме в межах такого цілісного підходу виконано дисертаційну роботу: *«Лінгвокультурні параметри вербалізації концепту SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіадискурсі»*.

Структуру дисертаційної роботи логічно продумано, що посприяло послідовному й осмисленому викладові матеріалу. У вступі здобувачка ознайомила із проблематикою дослідження, обґрунтувала його актуальність, сформулювала мету, завдання, визначила наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, ступінь апробації.

Науковий пошук дослідження спрямовано на комплексний аналіз лінгвальних та позалінгвальних чинників, що детермінують трансформацію концепту SOLDAT у сучасному німецькомовному просторі. Авторка послідовно реалізує багатоаспектний підхід, який дозволяє виявити не лише лексико-семантичні інновації в медіатекстах, а й простежити динаміку аксіологічних пріоритетів німецького суспільства щодо військової сфери.

У дисертаційній праці ретельно досліджено функціонування концепту в контексті сучасного медіадискурсу, що дало змогу виокремити ключові

когнітивні ознаки образу військового в умовах глобальних конфліктів. Такий комплексний вектор дослідження дозволив дисертантці не лише систематизувати фактичний матеріал, а й змодельовати цілісну лінгвокультурну картину сприйняття військової ідентичності в сучасній Німеччині. З огляду на зазначене, об'єктом дослідження обрано вербалізатори концепту *SOLDAT* (військовий) у німецькомовному медіадискурсі, а предметом – розкриття лінгвокультурних параметрів вербалізації концепту *SOLDAT* (військовий) у німецькомовному медіадискурсі.

Дисертантка чітко конкретизувала аспекти дослідження, визначила низку завдань, які успішно розв'язала, використавши переконливий фактичний матеріал (у результаті первинного корпусного відбору було зафіксовано понад 45 000 дискурсивних фрагментів у німецькомовних медіатекстах), що слугував промовистою ілюстрацією для теоретичних висновків та узагальнень. Вірогідність отриманих результатів зумовлена і якістю апробації роботи (15 наукових праць, серед яких: 4 статті у фахових наукових виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України; 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації Економічного Співробітництва та Розвитку та /або Європейського Союзу; 9 праць апробаційного характеру (тези доповідей) та навчальний посібник).

Умотивованим є обраний авторкою науковий інструментарій, що відзначається комплексністю та повною релевантністю до поставлених завдань. В основі роботи – синтез когнітивного, дискурсивного та корпусного підходів, що дозволило Аллі Анатоліївні вийти за межі суто лінгвістичного опису лексеми *soldat* до багатовимірної реконструкції її лінгвокультурних параметрів. Застосування фреймового аналізу для моделювання ментальних структур у поєднанні з методом польового структурування, забезпечило чітку архітектоніку дослідження. Об'єктивність висновків підтверджено залученням корпусного аналізу та статистичних методів, що дозволило верифікувати частотність і когнітивну релевантність номінацій у

медіадискурсі. Використання дефініційного, етимологічного та діатопічного аналізів забезпечило глибоке вивчення історичної та регіональної динаміки концепту, що в цілому гарантує високу достовірність та обґрунтованість отриманих наукових результатів.

Репрезентація текстового матеріалу чітко структурована, деталізують її унаочнюють його таблиці, схеми, графіки, презентовані як у межах основного тексту, так і в додатках.

Алла Анатоліївна ретельно опрацювала наукову літературу з досліджуваної проблематики (760 найменувань) та презентувала розлогий спектр джерел фактичного матеріалу, що дало їй змогу зробити ґрунтовний огляд аспектів вивчення лінгвокультурологічних параметрів вербалізації концепту SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіадискурсі та грамотно збалансувати деякі дискусійні питання. Стиль викладення матеріалу доступний, дисертантка послідовно витримує мовностилістичні настанови наукового дискурсу, чітко й зрозуміло формулює основні положення й висновки, виважено обґрунтовує власну позицію.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження лінгвокультурних параметрів вербалізації концепту в німецькомовному медіадискурсі»** здобувачка, глибоко осмисливши теоретичне підґрунтя проблеми, схарактеризувала феномен концепту як центральну категорію сучасної антропоцентричної парадигми лінгвістики. Авторкою уточнено статус категорії концепту на перетині когнітології та лінгвокультурології, що дозволило визначити його роль як ключового медіатора між мовною системою та ментальністю соціуму.

Дисертантка критично проаналізувала наявні підходи до вивчення вербалізаторів концепту, сміливо запропонувавши власну інтерпретацію дефініційних параметрів лінгвокультурного концепту. На особну увагу заслуговує розгляд концепту як маркера національної картини світу, де він виступає не статичною одиницею, а динамічним утворенням, що акумулює в собі актуальні стереотипи свідомості німецькомовної медіаспільноти.

Здобувачці вдалося переконливо довести, що вербалізація концепту безпосередньо залежить від соціокультурного контексту, що є особливо важливим для розуміння мілітарної лексики в сучасних медіа.

Нам імponує зреалізована А. А. Андрухович типологія німецькомовного медіадискурсу, яка стала фундаментом для дослідження дискурсоутворювальної функції концепту. Звернення до проблеми функціоналу медіатекстів дозволило дисертантці структурувати дібраний фактаж за параметрами ідеологічного впливу та комунікативної прагматики. Схвальної оцінки заслуговує зосередженість авторки на аналізі лінгвокультурних стереотипів, що зумовлено потребою критичного переосмислення опозиції «свій – чужий» у світлі сучасних безпекових викликів. Це підкреслює не лише теоретичну цінність розділу, а й його актуальність для збереження об'єктивного наукового погляду на трансформацію європейської мовної свідомості.

У другому розділі **«Методологічні засади визначення лінгвокультурних параметрів вербалізації концепту *SOLDAT* (військовий) у німецькомовному медіадискурсі»** репрезентовано авторську стратегію емпіричного аналізу, що ґрунтується на багаторівневому алгоритмі дешифрування мілітарних смислів. Вагомим здобутком дисертантки є поєднання інвентаризації номінативного простору з методикою когнітивної реконструкції, що дозволило трансформувати розрізнені мовні одиниці у цілісну ментальну модель концепту *SOLDAT*. Логічна завершеність поетапної процедури дослідження, де дискурс-аналіз синтезовано з когнітивними процедурами, забезпечує верифікованість результатів та мінімізує суб'єктивізм інтерпретації. Висока якість емпіричного матеріалу дослідження, водночас, актуалізує проблему розмежування сталих лінгвокультурних констант та плінних дискурсивних варіацій. На нашу думку, існує певний ризик прийняти ситуативне ідеологічне маркування, притаманне сучасному медіапростору, за глибинну трансформацію семантичного ядра концепту *SOLDAT*. Таке зміщення фокуса може призвести до підміни сталих

характеристик німецької мовної картини світу динамічною рефлексією на актуальні світові події.

Сформована методологічна база свідчить про високу професійну культуру здобувачки та її здатність до побудови складних дослідницьких програм для розв'язання актуальних проблем у мовознавстві.

У третьому розділі «**Номінативні параметри вербалізації концепту *soldat* (військовий) у німецькомовному медіадискурсі**» представлено результати практичного аналізу концепту SOLDAT, де майстерно розкрито діалектику його універсальних та національно-специфічних параметрів. Вагомим здобутком є дескрипція лексико-семантичного поля та словотвірного потенціалу вербалізаторів, що дозволило структурувати значний масив медіатекстів за аксіологічними ознаками. Повністю погоджуємося з твердженням, що лексема *Soldat* залишається стабільним ядром концепту. Авторка слушно зауважує, що попри появу численних периферійних номінацій та сленгізмів, саме базове ім'я забезпечує когнітивну стійкість концепту в медіадискурсі.

Дисертантка переконливо доводить роль метафоричної номінації як інструменту формування сучасного архетипу військового в умовах ідеологічних трансформацій. Висновки розділу істотно доповнюють уявлення про механізми аксіологічного маркування мілітарного дискурсу, простежуючи еволюцію концепту від історичного архетипу до актуального медіаобразу. Ми солідарні з автором у висновку про те, що сучасний медіадискурс демонструє зсув від «фізично-бойової» до «технологічно-інформаційної» концептуалізації військового (*Cyber-Soldat*). Це спостереження є надзвичайно влучним і свідчить про актуальність дослідження, яке здійснене на перетині сучасних лінгвістичних і суспільних змін.

У четвертому розділі «**Дискурсивні параметри реалізації концепту *SOLDAT* (військовий) у німецькомовному медіапросторі**» досліджено дискурсивні параметри реалізації концепту SOLDAT, що дозволило простежити його еволюцію в новинному та аналітичному сегментах

медіапростору. Авторка майстерно експлікує культурні коди та символи, виявляючи ідентифікаційні контексти, що формують колективну свідомість сучасного німецькомовного суспільства.

Вагомим внеском здобувачки є аналіз етнокультурних стереотипів у синхронно-діахронній перспективі, що дало змогу зафіксувати емоційну та когнітивну амбівалентність образу військового. Особливий інтерес викликає компаративний аспект роботи: виявлення динаміки стереотипних моделей у медіадискурсах Німеччини, Австрії та Швейцарії. Це підтверджує високий рівень наукової рефлексії авторки та її здатність до глибокого інтерпретаційного аналізу складних лінгвокультурних феноменів. Ми цілком підтримуємо висновок про те, що лінгвістична вербалізація концепту в сучасному медіадискурсі демонструє зміщення акцентів у бік гуманізації, що обґрунтовано через аналіз системи соціальних ролей та стереотипів, закріплених у номінативних одиницях. Також у розділі доведено, що концепт SOLDAT функціонує як гнучка семантична структура, яка, зберігаючи стабільне ядро, демонструє значну варіативність на периферії, поєднуючи в собі мілітаризаційний, патріотичний та гуманістичний вектори актуалізації.

У п'ятому розділі **«Когнітивні параметри концепту SOLDAT (ВІЙСЬКОВИЙ) на основі фреймового моделювання»** реконструйовано когнітивну архітектуру концепту SOLDAT, авторка систематизувала структуру концепту крізь призму предметно-центричного, акціонального, посесивного та ідентифікаційного фреймів, що дозволило синтезувати результати аналізу у цілісну модель.

Особливу вагу має розробка компаративного фрейму, який унаочнив диференційні ознаки сприйняття постаті військового у зіставному аспекті. Висновки розділу підтверджують складну ієрархічність концепту та його високу адаптивність до соціокультурних змін, що є вагомим внеском у розвиток сучасної когнітивної германістики. Запропонована фреймова модель підтверджує свою евристичну цінність, дозволяючи комплексно описати

механізми мовної об'єктивзації образу військовослужбовця як динамічної лінгвокультурної константи.

Значимими є загальні висновки здобувачки, які влучно передають основний зміст наукової праці, акцентують на її важливих моментах і є узагальненим підсумком проведеного дослідження. Логічність і виваженість їх свідчить про глибину і значущість наукових пошуків дисертантки.

Окремої високої оцінки заслуговують додатки дисертації (Додатки Б–Л), які становлять цілісну й переконливу аргументативну стратегію дослідження. Авторці вдалося систематизувати понад 280 номінативних одиниць та понад 600 вербалізаторів, що дозволило здійснити глибокий порівняльний аналіз у межах усього німецькомовного простору (DACH).

Особливу наукову цінність мають статистичні показники частотності (Додатки В, З) та детально розроблені синонімічні ряди й лексико-семантичні поля (Додатки Е, Ж), які демонструють структурну складність концепту. Хронологічна графіка та таблиці еволюції стереотипів (Додаток Л) наочно візуалізують трансформацію образу військового. Такий обсяг опрацьованого емпіричного матеріалу підтверджує високу об'єктивність, достовірність та репрезентативність сформульованих у роботі висновків.

Заслуговують на схвалення чітка структура дисертації, умотивованість та очевидність зв'язку між частинами роботи. Логіка виокремлення та структури розділів підпорядкована розкриттю поставленої мети та виконанню шести завдань.

Кожний розділ завершують конкретні й належним чином обґрунтовані висновки. Загальні висновки корелюють із поставленими в роботі метою та завданнями, є виваженими, переконливими, впливають з аналізу конкретного матеріалу, мають важливе теоретичне і практичне значення.

Дисертацію відзначають струнка й логічна структура викладу, достатня глибина й ґрунтовність розв'язання порушених у ній проблем, вправність використання сучасної лінгвістичної термінології.

Заслуговує схвалення манера викладу матеріалу, послідовність і вичерпність опису наукової проблематики, відредагованість тексту.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Позитивно оцінюючи результати дослідження, висловимо певні міркування, що мають переважно уточнювальний та дискусійний характер.

1. Назва параграфу 1.1.2. містить складник *термінологічна номінація*. Однак медіадискурс за своєю природою є детермінологізованим. Коли журналіст використовує слово *Soldat* (військовий), він рідко вкладає в нього офіційне значення. Чи не вбачаєте Ви суперечності в тому, що аналізуєте термінологічну номінацію на матеріалі медіа, де панують конотації та метафори?

2. Погоджуємося із твердженням дослідниці, що поява фемінітивів (*Soldatin, Offizierin*) свідчить про зміну соціальної норми. Проте в офіційних статутах армій ФРН, Австрії та Швейцарії досі панує чоловічий рід, тобто на глибинному рівні концепт *SOLDAT* залишається андроцентричним (чоловічим). Чи не вважаєте Ви, що медійна інклюзивність – це лише штучна надбудова, яка не зачіпає статичне ядро концепту?

3. Ви наводите приклад історико-культурних номінацій, таких як *Landser* для німецької культури та *кіборг* для української. Чи можна стверджувати, що такі вербалізатори з часом переходять із периферії концепту в його ядро, змінюючи національну картину світу, чи вони назавжди залишаються лише дискурсивними маркерами певної епохи?

Також пропонуємо Аллі Анатоліївні підготувати монографію з метою широкого впровадження отриманих результатів.

Висловлені міркування не ставлять під сумнів наукову концепцію дослідження, не знецінюють теоретичної та практичної вагомості отриманих результатів і не впливають на загальне позитивне враження від роботи. Вони стосуються переважно дискусійних питань або відкривають перспективи подальших наукових пошуків.

Дисертаційна праця «Лінгвокультурні параметри вербалізації концепту *SOLDAT* (військовий) у німецькомовному медіадискурсі», відповідає вимогам п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, актуальним вимогам щодо оформлення дисертацій, затвердженим наказом № 40 Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року (редакція від 12.07.2019 року).

За виконане дослідження Андрухович Алла Анатоліївна заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент –
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української лінгвістики
та методики навчання
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Т. М. Левченко